

i da samo njihova suradnja može dovesti do općeg boljitka. Zapad se zbog toga treba početi mijenjati. Prvi korak bio bi, ističe Mahbubani, da prestane voditi politiku uplitanja u unutarnje poslove drugih država. Smatra da se to može učiniti jačanjem međunarodnih institucija, prije svega Ujedinjenih naroda. U tu svrhu predlaže da se Ujedinjeno Kraljevstvo odrekne svoga mjesta u Vijeću sigurnosti UN-a u korist Indije, a da Francuska svoje mjesto ustupi predstavniku cijele Europske unije. Prijedlog bi imao smisla ako se doista želi pojačati legitimitet Vijeća sigurnosti, ali već se pokazalo da nije realan. Naime, Francuska je sličan, oprezno izrečen neformalni prijedlog vicekancelara njemačke vlade, socijaldemokrata Olafa Scholza, nedavno odbila, i to ne baš diplomatskim rječnikom. Očito je da je Mahbubani svojim prijedlogom zaboravio Machiavellijev savjet na koji se sam pozvao, pa je odnose u politici nastojao odrediti idealističkim moralom. Dakle, svijet života, određen složenim suprotstavljenim idejama i interesima, već je pokazao da ne prihvaća neke autorove prijedloge. No, Mahbubanijeva knjiga donosi zanimljive podatke koji omogućuju da se politika Zapada sagleda u drugačijem svjetlu. Jasno se ukazuje na potrebu oblikovanja usklađene i samosvojne politike Europske unije. Predočeni su dokazi iz kojih se jasno vidi kako je Zapad, uistinu, često ne samo arogantan nego i da griješi te da se javljaju nove sile, prvenstveno Kina, koje polako postaju nezaobilazni subjekti globalne politike. Glavna teza, koja govori o tome da je Zapad dominirao svijetom samo zadnjih dvije stotine godina, provokativna je i poticajna za promišljanje svih značajki međunarodne politike. Zbog toga Mahbubanijevu knjigu svakako treba

pročitati. To osobito vrijedi za zapadne čitateljice i čitatelje. Naime, ako se slažu s njegovim zaključkom da nam treba novi globalni konsenzus koji se može tražiti u Ujedinjenim narodima, u njoj će naći niz činjenica koje podupiru tu tezu. Ako su pak pristaše daljnje dominacije Zapada, poput primjerice Roberta Kagana, argumenti izneseni u Mahbubanijevoj knjizi pokazat će im kako je to težak zadatak, koji nedvojbeno zahtijeva novo promišljanje međunarodne politike. U oba slučaja riječ je o vrlo korisnoj knjizi koja zaslužuje prijevod na hrvatski jezik.

Tihomir Cipek
Fakultet političkih znanosti,
Sveučilište u Zagrebu

Prikaz

William Davies
**The Limits of Neoliberalism:
Authority, Sovereignty
and the Logic of Competition**

Sage, London/Washington/New Delhi, 2016,
245 str.

U knjizi *The Limits of Neoliberalism: Authority, Sovereignty and the Logic of Competition* William Davies problematizira transformacije neoliberalizma od njegovih početaka do danas na temelju odnosa ekonomske racionalnosti i političkog autoriteta. Neoliberalizam nije unificirana doktrina u mjeri u kojoj je to primjerice kejnzijanizam. Međutim, ono što je zajed-

ničko svim neoliberalnim misliocima jest težnja zamjeni političke prosudbe ekonomskom evaluacijom, odnosno neprijateljstvo spram nejasnoće političkoga diskursa te privrženost eksplicitnosti i transparentnosti kvantitativnih, ekonomskih indikatora, čiji je model tržišni sistem cijena. Neoliberalizam je stoga težnja raščaravanju politike ekonomijom, odnosno transformaciji države preoblikovanjem institucija, državnih organizacija i pojedinaca na načine kompatibilne s tržišnim *ethosom*, koji se mogu podvrgnuti ekonomskom mjerenju. Neoliberalizam nije toliko zainteresiran za širenje tržišta kao takvih koliko za širenje dosega principa i tehnika evaluacije temeljenih na tržištu, a implikacije takve težnje Davies analizira u prvom poglavlju.

Temelji na kojima neoliberalna država zahtijeva autoritet u velikoj mjeri čine specifične ekonomske tvrdnje i racionalizacije koje konstruiraju i propagiraju ekonomski eksperti. Država ne ustupa nužno moć tržištima, već opravdava njihove odluke, politike i pravila načinima mjerljivima logikom tržišta. Radi se o uzdizanju principa i tehnika evaluacije temeljenih na tržištu na razinu pravnih normi, čime se teži eliminaciji normativne prosudbe iz javnoga života, pri čemu se svaki izvor intrinzičnog autoriteta ispraznjava i zamjenjuje ekstrinzičnom evaluacijom. Suverenitet je najveća dilema neoliberalizma: nikad ne može biti u potpunosti ekonomiziran jer bi postao konačan i mjerljiv, te bi stoga izgubio transcendenciju koja ga čini neograničenom moći. Diskurs i tehnike ekonomije tako ne mogu sami po sebi imati politički legitimitet bez nekog oblika metafizičkog autoriteta, jer nijedno formalno pravilo po sebi ne može pokazati zašto bi ga se trebalo poštivati. Međutim, u praksi su ti alati

uspješno iskorišteni kao temelj za autoritativno političko djelovanje tako što su ekonomske tehnike postale prožete kvazisuverenim oblikom autoriteta.

Zahtjev neoliberalne države za autoritetom proizlazi iz specifične vrijednosti, kompeticije, koja postoji na tržištu, ali se može proširiti na sve sfere života, što Davies problematizira u drugom poglavlju. Kompeticija počiva na nejednakosti, koja je za neoliberalne obilježje dinamičnoga i slobodnoga društva. Prema liberalnom obećanju kapitalizma, ekonomska se nejednakost tolerira jer je meritokratska i dozvoljava socijalnu mobilnost, što zahtijeva odvajanje političkoga i obrazovnoga sistema od tržišta. U posljednje vrijeme, osobito od 2008. godine, sve se više kristalizira činjenica da je neoliberalizam to obećanje prekršio. Kompeticija promiče empirijsku nejednakost ishoda, ali je definirana i formalnim principima ekvivalencije na početku kompetitivnoga procesa. Naime, neoliberalizam ovisi o konstruiranju određenih zajedničkih institucionalnih ili psiholoških svojstava koja čine liberalni duh kompeticije kao preduvjeta za sam kompetitivni proces. Mehanizam cijena na tržištu je zajednički okvir i jezik koji svi "natjecatelji" dijele i moraju prihvatiti ako žele sudjelovati. Pravila su potrebna radi nametanja minimalnih ograničenja kako bi se osigurala jednakost, a zadatak "natjecatelja" jest da maksimiziraju nejednakost u svoju korist. Pritom je učinkovita strategija antinormativna, egzistencijalna, temeljena samo na interesu, nejednakosti i interpretaciji pravila na način koji donosi najviše koristi.

Tržišta su mjesta na kojima se odvija kompeticija između dobavljača i kupaca, pod pretpostavkom da postoji mogućnost

izbora u pogledu prilika za razmjenu. Pritom istodobno traže više od jednoga proizvođača i više od jednoga kupca kako bi se tržišne cijene mogle prilagođavati dok ne dosegnu ravnotežu u kojoj se događa razmjena. Za razliku od Smitha, koji je smatrao da kompeticija nastaje organski iz tržišta, rani neoliberali tvrde da se ona mora dizajnirati, pravno uspostaviti i planirati od treće stranke. Pritom su otvorena, decentralizirana tržišta za njih najbolji način za stvaranje slobodnoga, kompetitivnoga društva, gdje tržište predstavlja uvjet za očuvanje slobode, a pravo uvjet za očuvanje tržišta.

Kako neoliberalnim intelektualnim pokretom sve više dominiraju ekonomisti i interesi biznisa, naglasak je na kontingentnom kapacitetu za nejednakost čija se validnost može testirati ekonomskim analizama, a ne samim djelovanjem tržišta. Pretpostavlja se da je kompetitivnost suštinsko psihološko svojstvo pojedinaca, a sama mogućnost buduće kompeticije važnija od realnosti postojeće kompeticije. Tako Coase opravdava kapitalističku moć pretpostavljajući idealnu viziju racionalnoga pojedinca koji maksimizira svoju korist, dok je Schumpeter opravdava pretpostavljajući idealnu viziju herojskoga poduzetnika, smatrajući da samo manjina posjeduje kapacitet za djelovanje u smjeru dugoročnoga trijumfa. Te se ideje od 1970-ih ukorjenjuju kao infrastruktura koja će kasnije konstituirati primijenjeni neoliberalizam u kojem dolazi do racionalizacije prava i izvršne vlasti fuzijom prava i ekonomije te fuzijom političkoga i menadžerskoga odlučivanja, što Davies detaljno analizira u trećem i četvrtom poglavlju.

Stabilne empirijske i normativne situacije isprekidane su događajima ili feno-

menima koji donose neizvjesnost. Davies drži da je u okviru neoliberalizma važno diferencirati kompetitivnu i političku neizvjesnost. Kompetitivna neizvjesnost, svojstvena tržišnim sistemima, nastaje unutar ekonomske "igre" kao rezultat težnje višestrukih aktera suprotstavljenih agendi. Politička neizvjesnost, svojstvena svim sistemima, dovodi pak u pitanje same temelje na kojima se izvode prosudbe te otvara prostor za preispitivanje i radikalnu kritiku standardnih metodologija, moralnih principa i antropoloških pretpostavki sistema. Neoliberalizam je 1970-ih u krizi kejnzijanizma popunio taj prostor nudeći nove ideje, principe i tehnike.

U krizi 2008. godine neoliberalizam je uspio izbjeći takav povijesni obračun. Umjesto razdoblja političke neizvjesnosti razvili su se novi oblici državne intervencije u svrhu očuvanja *statusa quo* i prevencije radikalne kritike, koje Davies prikazuje u petom poglavlju. Nastaje novi, kontingentni oblik neoliberalizma. Antikrizna politika zatvara prostor i vrijeme političke neizvjesnosti, nudeći tautološke tvrdnje kako bi se ogradila od mogućih prijetnji radikalne neizvjesnosti. Neoliberalizam koji je preživio krizu jest postliberalan, odnosno nedostaje mu bilo kakav izvor opravdanja, nema imanentnu liberalnu filozofiju *a priori* jednakosti natjecatelja, već na njezino mjesto dolazi politika kontingencije koja ekonomsku racionalizaciju tretira kao specifičnu kulturno-političku proceduru koju treba očuvati ne zato što je superiorna, već samo zato što je dominantna.

Krizu su karakterizirali primjeri ekstremne racionalnosti privatnih aktera, koji su generirali troškove kakve mogu podnijeti samo najmoćnije javne institucije. Suvereni odgovor bio je neophodan, ali ne samo

zbog razmjera krize već i zbog akutnog evaluacijskog kaosa koji je nastao. "Igra" se više nije doimala održivom jer je podcijenila vlastite preduvjete, naime, neizvjesnost su generirali upravo oni kalkulacijski alati koji su bili konstruirani da bi njome upravljali. Sam je suverenitet, sa svojom nemjerljivom i metafizičkom prirodom, spasio neoliberalizam od kolapsa 2008. godine. Raščaravanje politike ekonomijom tako se transformira u kontingentne strategije za opčinjavanje ekonomije političkom supstancom.

Neoliberalni je projekt oduvijek ovisio o, za njega povoljnim, oblicima amnezije u vezi s vlastitim skrivenim preduvjetima, naime, sa suverenom državom i s kompetitivnim individualnim umom, te je njegov spas ovisio o njihovom ponovnom promišljanju. Tako je neoliberalizam razvio dvije strategije *statusa quo*: neokomunita-

rizam i stanje tržišnog izuzetka, koje su omogućile da ekonomska evaluacija i kalkulacija postanu forma normativnosti koju pojedinci uče prakticirati i ponavljati, dok menadžment ekonomskoga rizika postaje svrhom djelovanja suverene izvršne vlasti. Prostor političke mogućnosti pritom je iznimno uzak. Rekonfiguracija svijeta prema principu kompetitivne dinamike uspjela je jer je neoliberalizam ponudio viziju kolektiva i viziju individualnoga djelovanja, pa je napuštanje tog principa moguće samo ako teorija krene iznova, istovremeno razvijajući političko-ekonomsku ideju o individualnom djelovanju i kolektivnoj organizaciji, pošto je pojedinac i privatna osoba, s ukusima i izborima, ali i dio kolektiva, s pravilima i autoritetima kojima se podvrgava. Preskripcije za djelovanje u tom smjeru Davies nudi u završnom dijelu knjige.

Ivana Lečić
Fakultet političkih znanosti,
Sveučilište u Zagrebu